

OPENING VAN HET ACADEMISCH JAAR

1 september 1997

Toespraak Minister J.J. van Aartsen	pag. 1
Toespraak prof.dr. C.P. Veerman, voorzitter College van Bestuur	pag. 17
Toespraak prof.dr. C.M. Karssen, rector Magnificus	pag. 29
Toespraak ir. K. van Ast, vice-voorzitter College van Bestuur	pag. 39

**Inleiding door de Minister van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij, de heer J.J. van Aartsen,
ter gelegenheid van de opening van het academisch
jaar aan de Landbouwniversiteit Wageningen op
1 september 1997**

Dames en heren, studenten,

Het is een goede traditie bij de opening van het academisch jaar dat er in een zekere vrijheid gefilosofeerd wordt over belangrijke toekomstige ontwikkelingen. Ik sluit me graag aan bij die traditie en wil U een schets geven van de omgeving waarin en de uitdagingen waarvoor de land- en tuinbouw, én zijn kennissysteem aan het begin van de 21 ste eeuw staan. Wat verwacht de samenleving van de landbouw en zijn kenniscentrum? Hoe moeten we beide inrichten om zo goed mogelijk in de toekomstige behoeften te voorzien. We worstelen voortdurend met deze vraag. En juist in dit eerste academisch jaar dat nu van start gaat onder het nieuw gevormde College van Bestuur en de nieuwe Raad van Toezicht van het Kenniscentrum Wageningen, zullen U en ik die vraag ons nog regelmatig moeten stellen. Maar vooral ook invulling moeten geven door de wijze waarop wij het kenniscentrum inrichten. Laat mij daarom enkele van mijn gedachten aan U voorleggen.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog was duidelijk voor welke vraagstukken de land- en tuinbouw stond. De samenleving had behoefte aan voedsel, en aan deviezen voor de wederopbouw en modernisering van de Nederlandse economie. Aan beide was een tekort en de land- en tuinbouw kon in die behoefte voorzien. Bij de herdenking van Sicco Mansholt eerder dit jaar heb ik de visionaire bijdrage geschetst die hij en zijn tijdgenoten hieraan hebben geleverd. Onder hun leiding pakte de Nederlandse land- en tuinbouw de uitdaging op

en met buitengewoon veel succes. In ruil voor de bijdrage aan de vervulling van de behoeften van de toenmalige samenleving kreeg de landbouw gegarandeerde prijzen en letterlijk en figuurlijk de ruimte. Dit laatste tot en met de grote inpolderingen en nieuwe ontginningen toe. Voor zover er negatieve externe effecten waren, werden die door de samenleving zonder problemen aanvaard. Mest stonk niet, maar rook en hoorde bij het platteland. Vogels werden afgeschoten als ze schade aan de landbouw toebrachten. Waardplanten voor schadelijke organismen werden verdelgd, ook in stadstuinen en parken.

Tussen 1950 en 1990 is het productieniveau in de landbouw verzevenvoudigd. Ook en niet in de minste plaats met de hulp van Uw Universiteit werd een vooruitgang geboekt, zoals deze zelden in een economische sector is gerealiseerd. Elders in de wereld werd deze modernisering van de landbouw en de bijdrage die deze leverde aan de modernisering van de Nederlandse economie met grote bewondering gadegeslagen. Men kwam van overal uit de wereld naar Wageningen om van het Nederlandse experiment te leren. Wageningen werd een begrip in de wereld.

Ook nu nog bestaat grote belangstelling voor de wijze waarop in Nederland het transformatieproces van een traditionele grotendeels rurale economie naar een moderne urbane economie plaatsvond. Een transformatieproces waarin niet alleen de stedelijke gebieden maar ook de plattelandsgebieden en de landbouwbevolking zonder al te grote problemen mee

konden delen in de welvaartsstijging, en daar ook een belangrijke bijdrage aan konden leveren

En daarmee kom ik aan de eerste reeks van uitdagingen waarvoor we als sector en als kenniscentrum aan het begin van de 21 ste eeuw staan. Immers een groot deel van de wereldbevolking woont nog steeds op het platteland. In veel landen maakt de rurale bevolking meer dan de helft uit van de totale bevolking. Als in die landen sprake wil zijn van een evenwichtige economische groei, dan zal dat in hoge mate mede op en vanuit het platteland moeten geschieden. Gebeurt dat niet dan ontstaan grote maatschappelijke spanningen, dreigt een verdere verpaupering van de rurale gebieden en een nog sterkere trek van de wereldbevolking naar de stad. Op en rondom de Wereldvoedselconferentie verleden jaar in Rome is aan deze problematiek veel aandacht besteed.

Een van de conclusies van de discussie was dat de wereld op zich in de komende decennia voldoende voedsel kan produceren voor een verder groeiende bevolking, maar dat onder andere de verdeling en beschikbaarheid van voedsel een groot probleem blijft. Voedselschaarste is vooral een probleem van armoede, gebrek aan koopkracht, in het bijzonder ook in de rurale gebieden. Hier ligt naar mijn oordeel voor bedrijfsleven en kenniscentrum een grote uitdaging: hoe met de ervaring van onze eigen zo succesvolle naoorlogse landbouwmodel een optimale bijdrage leveren aan de welvaarts groei en de armoedebestrijding in de rurale gebieden elders in de wereld. Onze Minister-President heeft een jaar geleden op deze plaats bij deze uitdaging uitvoerig stilgestaan.

Ik kom inzake de internationale voedselproblematiek op een tweede reeks van uitdagingen. Niet in de laatste plaats mede gebaseerd op berekeningen en verwachtingen van Wageningse onderzoekers, was de conclusie op en rond de Wereldvoedseltop:

- dat de wereld in de eerste decennia van de 21 ste eeuw voldoende voedsel kan voortbrengen om een verder toenemend aantal monden te voeden,
- waarbij zelfs het aantal hongerenden in de wereld afneemt
- en tegelijkertijd voorzien wordt in het extra veevoer dat nodig is als de rijker wordende consument in Azië en Latijns Amerika in toenemende mate voedsel van dierlijke oorsprong gaat gebruiken. Maar dan moet wel aan een groot aantal randvoorwaarden worden voldaan.

Zo is verdere kennisontwikkeling nodig over:

- hoe men de opbrengst van plant en dier kan verhogen,
- hoe men die kennis verspreidt,
- hoe men de economische, sociale en institutionele randvoorwaarden scheidt op grond waarvan het voor producenten aantrekkelijk wordt hun productie te verhogen en nieuwe technieken toe te passen,
- hoe in het bijzonder de technische en vooral ook institutionele randvoorwaarden worden geschapen voor de optimale inzet van de op wereldschaal steeds schaarser wordende productiemiddelen bodem en vooral water,
- hoe post-harvest verliezen zoveel mogelijk te voorkomen,
- hoe infrastructuur en markttransparantie zodanig te verbeteren dat het eenmaal geproduceerde voedsel ook werkelijk de consumenten bereikt.

En, heel belangrijk naar mijn oordeel, hoe bij de verdere ontwikkeling van moderne technieken tot verhoging van de wereldvoedselproductie in voldoende mate rekening wordt gehouden met randvoorwaarden inzake milieu, biodiversiteit, gezondheid en welzijn van mens en dier. Hoe, waar we voor de verdere verhoging van de wereldvoedselproductie de moderne biotechnologie nodig hebben, dit op een maatschappelijk en ethisch aanvaardbare wijze geschiedt.

Voorwaar geen geringe reeks van uitdagingen. Maar wel uitdagingen waarvoor we niet in de minste plaats ook voor en in onze eigen land- en tuinbouw en voedingsmiddelensector kennis en ervaring opgedaan hebben en nog steeds doen. Want niet alleen elders in de wereld, maar ook in onze eigen samenleving worden aan landbouw en voedselvoorziening nieuwe eisen gesteld. Die samenleving heeft nieuwe en andere behoeften dan in de periode van de wederopbouw. En dat heeft met zich gebracht dat het succes en het belang van onze landbouwsector en van Uw en mijn bijdragen al lang niet meer alleen kunnen worden afgemeten aan het volume van de voedselproductie en de bijdrage aan de betalingsbalans. Niet dat deze variabelen tot het verleden behoren, maar hun waarde is voor ons betrekkelijk geworden door het ontstaan van vele andere behoeften. We willen niet alleen voldoende, gezond, voedzaam en smakelijk voedsel, maar ook voedsel dat is voortgebracht op een wijze die acceptabel is uit oogpunt van milieu, dierenwelzijn, bescherming van natuur en landschap. Voedsel dat voortgebracht is met ethisch aanvaardbare productiemethoden. En voedsel dat zo goed mogelijk is aangepast aan de wensen van de verschillende groepen

van consumenten. Een ouder wordende bevolking, een bevolking van veranderende culturele en etnische samenstelling, een bevolking met steeds meer buitenshuis werkenden, met kleinere gezinnen en met mensen die hun maaltijden in toenemende mate in verschillende vormen buitenshuis gebruiken, vraagt een ander voedselpakket dan in het verleden. Enkele cijfers voor de Verenigde Staten die in Europa niet veel anders zullen liggen:

- Minder dan een zesde deel van de consumentenuitgaven wordt besteed aan voedsel,
- van de voedseluitgaven gaat niet meer dan een vijfde deel naar de primaire producent,
- bijna de helft van de uitgaven voor voedsel wordt besteed aan maaltijden buitenshuis,
- de gemiddelde Amerikaanse huisvrouw of huisman besteedt thuis nog maar 20 minuten aan het bereiden van de hoofdmaaltijd,
- en dat zal over 10 jaar nog maar een kwartier zijn. Rijdend in de auto heb je net als met de autotelefoon behoefte aan voedsel dat met één hand is te eten.

Maar niet alleen aan de wijze van voortbrenging en samenstelling van het voedselpakket, dus aan de landbouw en voedselkolom worden nieuwe eisen gesteld. Ook de rol en betekenis van de sector in ruimtegebruik en plattelandseconomie verandert. Eerder heb ik opgemerkt dat vanwege de naoorlogse behoeften de land- en tuinbouw de maximale beschikking kreeg over het grondgebruik in Nederland, tot en met nieuwe inpolderingen en ontginningen toe. En als er perevuur uitbrak, dan moesten zelfs uit de tuinen van de burgers de meidoorns verdwijnen. Ook dat allemaal is sterk

veranderd. De samenleving wenst de beschikbare grond in Nederland in toenemende mate voor andere doelen te gebruiken en voor zover landbouwkundig gebruik blijft plaatsvinden worden daaraan verscherpte randvoorwaarden inzake milieu, natuur, landschap, ruimtelijke kwaliteit en recreatief medegebruik gesteld. En het verdelgen van waardplanten, het doden of weghalen van in het wild levende dieren en hun kadavers omdat ze misschien mede de oorzaak zijn van het verspreiden van veeziekten, of het wel beschikbaar stellen van water of goedkope energie aan boer en tuinder, terwijl de burger wordt gemaand tot zuinig gebruik, wordt steeds minder aanvaard.

Aan de sector zelf, aan het Kenniscentrum Wageningen en aan de overheid de uitdaging om op al deze punten nieuwe evenwichten te vinden. Het maatschappelijk draagvlak van de land- en tuinbouw en daarbij ook van Uw en mijn werk staat daarbij op het spel.

Omgekeerd ben ik ervan overtuigd dat onze samenleving niet zonder onze land- en tuinbouw en onze voedingsmiddelensector kan. Niet alleen vanwege het zeer gevarieerde voedselpakket, de nog steeds niet te onderschatten bijdrage aan inkomen, werkgelegenheid en betalingsbalans, maar ook vanwege de ruimtelijke kwaliteit van Nederland, de aantrekkelijkheid van ons land als vestigingsplaats en voor de identiteit van Nederland heeft de samenleving de land- en tuinbouw en de voedingsmiddelensector nodig. En - heel belangrijk - blijft de samenleving ook bereid daarvoor de randvoorwaarden te scheppen, mits de sector zelf ook de maatschappelijke randvoorwaarden tot de zijne maakt.

Hier, nogmaals, liggen naar mijn oordeel grote kansen en uitdagingen. En nieuw maatschappelijk evenwicht, een nieuwe "licence to produce". En als we die uitdagingen goed oppakken, dan kan men ook elders in de wereld opnieuw veel van ons landbouwmodel leren.

Een niet te onderschatten rol in deze reeks van uitdagingen wordt gespeeld door de ondernemingen die onze land- en tuinbouwproducten verwerken en aan de eindverbruiker leveren. Het grootste deel van de consumentengulden voor voedsel gaat naar andere schakels in de voedselkolom dan de primaire land- en tuinbouw. Ik wil daarom enkele belangrijke ontwikkelingen in deze schakels signaleren die voor Uw en ons werk van belang zijn, omdat ze in hoge mate de toekomst bepalen.

Veel analyses signaleren een toenemende internationalisatie en concentratie in de voedingsmiddelenkolom. De verwerking en vermarkting van voedsel komt in handen van een steeds kleiner aantal ondernemingen die wereldwijd, of binnen grote economische blokken als de Europese Unie, de NAFTA, en de ASEAN, opereren. Het gaat daarbij om de food processing industrieën, supermarktketens, fast food ketens, cateringbedrijven en andere ondernemingen die thuis of buitenshuis de ingrediënten voor Uw maaltijd verzorgen. Drijvende kracht achter die internationalisatie en concentratie zijn de schaalvoordelen die ermee zijn te behalen. Ingrediënten van het voedselpakket worden geproduceerd in verschillende landen en vervolgens zo dicht mogelijk bij de consumentenmarkt in de uiteindelijk gewenste vorm aangeboden.

Internationale handel wordt in toenemende mate intra industry handel, waarbij de multinationale ondernemer niet gehinderd wenst te worden door handelsbelemmeringen tussen zijn vestiging in het ene land en die in het andere land.

De multinationale onderneming of keten vraagt daarom om handelsliberalisatie: het slechten van tarifaire en technische handelsbarrières en het harmoniseren van sanitaire, fytosanitaire en andere regelingen inzake landbouwproducten en voedingsmiddelen. De internationalisatie van overheidsregelingen, zoals neergelegd in de interne marktwetgeving in de EU en in de GATT/WTO, volgt op de internationalisatie van het bedrijfsleven. We zoeken naar nieuwe spelregels die de internationalisatie van bedrijven en markten niet in de weg staan, maar tegelijkertijd in voldoende mate tegemoet komen aan de zorgen van consument en samenleving over de aanvaardbaarheid van productiemethoden en de veiligheid van het voedselpakket. In de volgende wereldhandelsronde zal en moet naar mijn oordeel vooral aandacht aan deze problematiek worden besteed. Het gaat daarbij om het vertrouwen van de consument in het aangeboden voedselpakket. Discussies en ervaringen rondom BSE, het gebruik van hormonen bij de productie van melk en vlees, de aanvaardbaarheid van genetisch gemodificeerde producten hebben ons geleerd hoe snel ook internationaal het vertrouwen van consumenten geschokt kan worden en welke gevolgen dat kan hebben. En vertrouwen is niet alleen een kwestie van "sound scientific evidence", zo is ondertussen gebleken. We zullen daarvoor de komende jaren oplossingen moeten

zoeken en nieuwe internationale spelregels moeten ontwikkelen. En daarvoor hebben bedrijfsleven en overheid ook Uw inzichten nodig. De eerdergenoemde internationaal opererende ondernemingen of ketens van ondernemingen worden zich overigens zelf deze problematiek steeds meer bewust. Juist voor hen met hun vaak grote merknamen staat veel op het spel. Bovendien zullen deze ondernemingen of ketens zich op verschillende manier willen onderscheiden van hun concurrenten. Aannemelijk is dat dat ook zal gebeuren op kenmerken inzake het productieproces. Ondernemingen willen steeds minder geïdentificeerd worden met landbouwpraktijken die de toets van de maatschappelijke kritiek niet kunnen doorstaan. Men gaat zelf als morele actor opereren en legt daartoe relaties met single issue groepen en consumentenorganisaties. Men wil garanties van de toeleverende boer en tuinder dat het product op een milieu- en diervriendelijke wijze, en bij grondgebonden productie met behoud en bescherming van natuur, landschap en ruimtelijke kwaliteit is geproduceerd. De voedselketens zullen mede door de verdere ontwikkelingen in de moderne communicatietechnologie de primaire producenten steeds meer uit de anonimiteit halen. De primaire producenten en hun organisaties die het eerste op deze nieuwe ontwikkelingen inspelen, kunnen zich een goede positie in de keten verwerven.

In deze gedachtengang wordt kwaliteitsgarantie vooral een aangelegenheid van de keten zelf, ook op die onderdelen die traditioneel gekenmerkt worden door zware overheidsbemoeienis. Ik denk aan voedselveiligheid, maar ook aan eisen inzake milieu,

dierenwelzijn, natuur, landschap, ruimtelijke kwaliteit en vraagstukken van ethiek. Veel aandacht zullen de ketens in dit verband gaan geven aan de maatschappelijke aanvaardbaarheid van datgene wat uit research en development naar voren komt. Naast technische aspecten moet de exact ingestelde wetenschappelijke wereld, waartoe ook de Wageningse wereld nog steeds gerekend kan worden, nog meer dan in het verleden rekening houden met de vaak moeilijk voorspelbare wensen en voorkeuren van de consument. Want diens gedrag wordt behalve door cognitieve, ook door emotionele factoren bepaald. En feelings are facts, ook voor voedingsmiddelen.

Als voedingsmiddelenketens zich behalve met traditionele kwaliteitskenmerken steeds meer ook willen onderscheiden met kenmerken inzake landschap en ruimtelijke kwaliteit, dan moet de integratie in het Wageningse kenniscentrum dus veel verder gaan dan we soms geneigd zijn aan te nemen.

De integratie van voedingsmiddelenkolom en groene ruimte gaat dan verder dan de vraag of de landbouw vooral voedselproducent of beheerder van de groene ruimte is.

Hoewel we gedurende de laatste decennia bijzondere verbeteringen hebben kunnen zien van de kwaliteit en veiligheid van ons voedsel van dierlijke oorsprong; en hoewel wetenschappers in staat zijn geweest om dierziekten zoveel mogelijk te voorkomen en zo zijn tegemoetgekomen aan de wensen van consumenten, blijkt er nog steeds een enorme kloof te gapen tussen de

ontwikkelingen in de wetenschap en de mate waarin de consument die accepteert.

Neem de biotechnologie, een techniek die al jaren wordt toegepast.

Niettemin tonen recent uitgevoerde enquêtes onder Europese consumenten aan dat veel Europeanen zich bij nieuwe toepassingen ongemakkelijk voelen. Met name de landbouwtechnologie komt er in tegenstelling tot de medische biotechnologie niet zonder meer positief af. De meeste consumenten hebben er nog onvoldoende vertrouwen in. Wellicht komt dat, omdat zij het gevoel hebben geen greep te hebben op de snelle veranderingen. Op het eerste Europese biotechnologie-congres in juni jl. in Amsterdam werd hierover opgemerkt dat in een toenemend complexe wereld vertrouwen en niet kennis het oordeel van de consument bepaalt.

Dat vertrouwen moet de consument gegeven worden ten eerste door heldere internationale afspraken over eisen op het gebied van agrarische productiewijze met betrekking tot milieu, diergezondheid, dierenwelzijn en ethiek. Door harmonisatie dus.

Ten tweede door voldoende openheid over product en productiewijze. En ten derde door gewoon te zorgen voor een gegarandeerd veilig product. Het is ook vanwege die maatschappelijke aanvaardbaarheid dat ik zo ingrijpend de structuur van onze varkenshouderij wil wijzigen, omdat ik grote problemen in de intensieve veehouderij verwacht wanneer deze er niet in slaagt haar omgang met de dieren op overtuigende wijze te veranderen! En dat is wellicht meer intuïtief invoelen dan met aanvechtbare cijfers en betwistbare aannames te

bewijzen valt. Maar daarom niet minder waardevol. Wanneer de intensieve varkenshouderij de achterstand die zij is opgelopen in de nieuwe behoefte van de samenleving, een behoefte aan producten met niet alleen gebruikswaarde, maar met ook intrinsieke waarde, niet snel weet in te lopen zal ze haar maatschappelijke positie verliezen of daaraan grote structurele schade toebrengen.

Ik ga ervan uit dat dit besef doorklinkt en dat de noodzakelijke overheidsinterventie slechts van tijdelijke aard kan zijn.

Dat de sector zelf de problemen eindelijk bij de kop en staart wil pakken. Ik roep u voorts als voorbeeld van die maatschappelijke aanvaardbaarheid in herinnering de wantoestanden rond het internationale diervervoer. Ik wil u hier ook wijzen op de recente BSE problematiek. Niet bepaald zaken waarmee je je als internationale marktleider graag profileert!

Aanpassing aan consumentenvoorkeuren betreft zoals gezegd ook de aard van de productieprocessen. Dat zeggen we in Nederland ook herhaaldelijk tegen elkaar en tegelijkertijd laten we dan niet na te benadrukken dat consumenten er een dubbele moraal op zouden na houden.

Feitelijk laten zij zich door de prijs leiden is het cynische commentaar!

In mijn ogen is dat typisch het gedrag van producenten die niet dicht genoeg bij de kopersmarkt zitten en die de voorkeuren niet kunnen en willen oppikken!

Eerder hebben immers onze tomatentelers voor dit gedrag in Duitsland leergeld moeten betalen toen de Duitse media de kwaliteit van de Nederlandse standaardtomaat tot aan de grond toe afkraakten.

En opnieuw - in de varkenssector - moeten we alert zijn en voorkomen dat dit fenomeen zich herhaalt. TESCO, een grote Britse retailer wil alleen nog welzijnsvriendelijk varkensvlees afnemen en een deel van de primaire sector reageert meteen ongelovig en wat ik vooral verontrustend vind, volledig verrast en verongelijkt!

Dat past in mijn ogen niet meer in deze tijd. Dan verliezen we internationaal de slag en zal de overheid ook in de 21e eeuw veel meer bemoeienis met de sector moeten houden dan mij lief is. Voor zover er in de volgende eeuw sprake moet zijn van overheidsbemoeienis zie ik dat liever meer in het volgende.

Hand in hand met het ontstaan van markten op wereldschaal of binnen handelsblokken groeit, zoals gezegd de behoefte van ondernemers aan eenduidige standaardisatie en labeling van productiekenmerken en aan transparantie op die markten. Ondernemers vragen om internationale samenwerking en om ruimte daarvoor en we mogen dus verwachten dat er in het kader van de WTO en OECD een sterke harmonisatie en liberalisatie zal optreden, voer voor de overheid dus.

De uitdaging voor de overheid ligt dan in de vraag: hoe ontwerpen we beleid, mondiaal geharmoniseerd beleid. Beleid dat ontwikkelingen niet doodslaat, maar dat de

problematiek van de onbedoelde gevolgen efficiënt weet te kanaliseren en dat ruimte laat voor aanpassing aan veranderende zienswijzen.

De uitdaging voor het Kenniscentrum Wageningen is om overheid en bedrijfsleven te ondersteunen, te voorzien van nieuwe en wetenschappelijk onderbouwde inzichten en deze inzichten voor de praktijk toepasbaar te maken. Veel kennis zal binnen het kenniscentrum zelf ontwikkeld kunnen worden. Het zou echter verkeerd zijn als het nieuwe kenniscentrum alle kennis zelf in huis haalt. Zoals de landbouw en de voedingsmiddelensector een geïntegreerd onderdeel van de Nederlandse en internationale economie en samenleving is, of hoort te zijn, is ook het landbouwkennissysteem een geïntegreerd onderdeel van het totale Nederlandse en internationale kennissysteem. De bundeling van LUW en DLO maakt U daarbij nog meer dan in het verleden een aantrekkelijke partner in strategische allianties met andere kennisinstellingen in binnen- en buitenland.

Dames en heren,

Tot zover enkele gedachten die ik aan U wil voorleggen aan het begin van dit nieuwe academische jaar. De eerste taak van de Universiteit in het nieuwe kenniscentrum zal naast fundamenteel onderzoek zijn: het opleiden van nieuwe generaties onderzoekers en medewerkers. Generaties jonge wetenschappers, hoog opgeleid, die met beide benen in de samenleving staan. Generaties die vol idealen hun studie beginnen, en met enthousiasme willen bijdragen aan de nieuwe maatschappelijke

behoefden inzake landbouw, voeding en ruimtelijke kwaliteit.

Zij die vandaag hun studie aan deze academie beginnen, zijn de dragers van onze kennis in de eerste helft van de 21 ste eeuw. Aan U de taak om ze van deze kennis te voorzien. Het Kenniscentrum Wageningen staat in de startblokken. Met vanaf vandaag een nieuw College van Bestuur onder leiding van Cees Veerman, een Raad van Toezicht onder leiding van Maarten van Dis, met capabele medewerkers en een uitstekende outillage heb ik er alle vertrouwen dat we de uitdagingen van de 21 ste eeuw aan kunnen.

Ik wens U allen een goed academisch jaar.

Dank u wel.

J.J. van Aartsen

**Rede door prof.dr. C.P. Veerman, ter gelegenheid
van de opening van het academisch jaar aan de
Landbouwwuniversiteit Wageningen op
1 september 1997**

Mijnheer de Minister, Dames en heren,

Als iemand op een positie nieuw aantreedt, dan ondervindt hij of zij, vooral als het om een invloedrijke plaats gaat, zeer veel belangstelling van diverse zijden. Zo is men geïnteresseerd in de persoon zelf, zijn achtergronden, zijn loopbaanverloop enz. Zo ben ik bijvoorbeeld getypeerd als "boer die Wageningen gaat leiden". Als ik eerlijk, ben, en dat moet ik het aangezicht van de bewindsman en bij deze openbare plechtigheid, dan moet ik belijden dat ik een beetje heb genoten van al die pogingen om mijn persoon voor het voetlicht te brengen. Vooral als de reacties op een benoeming als de mijne zo positief zijn, ontstaat snel de neiging tot zelfingenomenheid. Maar ik behoor tot de kring van diegenen die Paulus' woord dat "de een de ander uitnemender achte dan zichzelf" tot richtsnoer trachten te nemen dus dient weerstand te worden geboden hiertegen.

Mijnheer de Minister,

U hebt mij hier op deze positie benoemd met de opdracht leiding te geven aan de vorming van Kennis Centrum Wageningen. Ik dank u zeer hartelijk dat u mij deze eerwaardig acht. De vorming van KCW is een moedig en vernieuwend project, een project dat zijn weerga niet heeft: bundeling en integratie van de kennisinfrastructuur van de agrarische sector in één overkoepelende bestuurlijke structuur. Wat een kans voor de betrokken instellingen en instituten! Wat een omvangrijk en complex proces van omvorming en uitbouw!

Mijnheer de Minister,

Ik weet mij door u gesteund, door uw departement en niet in de laatste plaats door mijn collega-bestuursleden Cees Karssen en Kees van Ast. (Hoe dat moet met al die voornamen moeten we nog onder ogen zien.) Ik voel ook heel duidelijk uit de vele reacties op mijn benoeming dat de Wageningse gemeenschap, DLO en de Landbouw Universiteit achter ons staan. De positieve reacties uit het agrarisch bedrijfsleven zijn een bemoedigend bewijs van de betrokkenheid bij Wageningen. En de wens de afstand tussen Wageningen en het bedrijfsleven te verminderen zal ik zeker bevorderen, ervan uitgaande dat afstanden sneller kleiner worden als beide posities elkaar zoeken te naderen.

Wij als bestuur van KCW zullen kunnen opereren in een nieuwe bestuurlijke structuur die naar analogie van de besturingsstructuur van de vennootschap is ontworpen. Dat betekent dat wij direct verantwoording verschuldigd zijn aan een Raad van Toezicht. Het verheugt ons zeer te kunnen constateren dat deze Raad reeds door drie personen is bemenst. Mevrouw Bekkers, de heer Peele en de voorzitter, de heer Van Dis, wij vertrouwen op een goede zakelijke en volwassen samenwerking in goede persoonlijke contacten.

In de maanden tot 1 januari 1998 zullen wij het overleg met Uw Raad van de LU regulier en correct voeren met respect voor elkaars verantwoordelijkheden in deze interimperiode.

Mijnheer de Minister, dames en heren,

De hoofdvraag die ons allen bezighoudt en die ook in het betoog van de Minister naar voren komt is wat moet de positie worden van KCW in de zich ontwikkelende agrarische wereld? Welke rol wil/kan KCW spelen, welke bijdrage wordt ervan verwacht en kan ervan verwacht worden?

De ideeën die tot KCW hebben geleid zijn gedachten en visies die de grondlijnen trekken voor het ontwerp. Maar concretisering van de doelen, de wijze van aanpak, de procesvoering enz., daarover moeten de gedachten nog verder worden ontwikkeld. Ik wil bij deze gelegenheid kort mijn visie te berde brengen. Ik doe dat met de voorzichtigheid die passend is voor degene die de eerste dag in functie is.

Mijn eerste opmerking betreft de rol van kennis in onze tijd. Wetenschapsbeoefening als de systematische en efficiënte wijze van kennisvergaring is een vrucht van het Verlichtingsdenken. Het historische keerpunt waarbij de mens het pad van intellectuele emancipatie in is geslagen. Kennisvergaring dienstbaar aan het doel van de zelfbestemming en zelfontplooiing. Kennis als werktuig om de individuele situatie te verbeteren en om de leefomstandigheden van de mensheid in algemene zin op een humaner niveau te brengen. Uit dit laatste komt de doelstelling van de universiteit voort: kennisontwikkeling vanuit een abstracter, hoger doel. Wetenschapsbeoefening om zich zelfs wille, als beschavingsaspect, als cultuurgoed. Dat heeft de universiteit als instelling zijn karakter als intellectuele vrijplaats gegeven, als autonoom bastion van zelfstandige inzichtontwikkeling en oordeelsvorming. De op toepassing gerichte kennisontwikkeling

vertoonde, hoewel stoelend op dezelfde wortel van het gewonnen inzicht, een andere oriëntatie, namelijk die van nuttigheid. Deze beide componenten hebben hun eigen ontwikkeling gekend en hun eigen plaats verworven. De ontwikkeling van de Landbouwwetenschappen hebben zeer sterk bijgedragen aan het lenigen van tal van maatschappelijke noden. Wageningen is daarbij een begrip.

In onze dagen valt waar te nemen dat vanuit verschillende achtergronden twijfel en scepsis wordt geuit over de rol van de wetenschap bij het tot oplossing brengen van verschillende maatschappelijke problemen. Sterker nog, door sommigen lijkt de moderne wetenschap veeleer als oorzaak van dan als oplossing voor tal van zorgen en problemen gezien te worden. De agrarische sector biedt daarvan een aantal zeer duidelijke voorbeelden. De vraag is of deze kritiek op de moderne wetenschap en techniek niet voorbij schiet aan haar doel. Zou zij namelijk wetenschap en techniek als de grondoorzaak aanwijzen, zo zou ze de mogelijkheid missen om daar waar ze terecht op problemen de vinger legt, de drijfkracht te vormen van noodzakelijke veranderingen. Vanzelfsprekend voert een analyse van de met name uit bepaalde wijsgerige hoek afgevuurde kritiek op het wetenschapsideaal hier veel te ver. Ten aanzien van de kritiek die vanuit de samenleving komt en met name vanuit maatschappelijke bewegingen en organisaties verstout ik mij enkele opmerkingen. Mijns inziens ligt een belangrijk deel van deze kritiek aan de groeiende afstand tussen wetenschapsbeoefenaars en technici en het brede publiek. We zeggen dan er is een communicatieprobleem. Een oorzaak daarvan is de

sterke specialisatie in de vakwetenschappen die zelfs communicatie tussen de vakgenoten belemmert of onmogelijk maakt.

We kennen denk ik allen wel de oorzaken van deze vergaande specialisatie: complexiteit van het onderwerp, carrièrekansen voor de wetenschapsbeoefenaar, financieringswijze van het onderzoek en niet in de laatste plaats: paradigmatische bijziendheid. Ook in de wetenschappelijke loopbaan biedt het mee optrekken in het cohort een grotere overlevingskans en een zekerder bestaan, dan het verlaten van de groep en het kiezen van eigenzinnige wegen.

Een andere oorzaak die de gesignaleerde verwijdering tussen wetenschap en publiek verklaren kan is van fundamentele aard. Het behelst de vraag of onze huidige wetenschap ten principale wel in staat is om echt te doorgronden hoe de werkelijkheid in elkaar zit. Diepe twijfel als voedingsbodem voor onzekerheid en weerstand, oplopend naar weerzin tegen wetenschappelijk inzicht zoals wij dat in onze Westerse cultuur vanaf de Renaissance hebben nagestreefd. Twijfel aan dit oude ideaal van op nuchtere waarneming en logische analyses gebaseerd kennen. Twijfel die ruimte geeft aan alternatieve visies op de structuur van de werkelijkheid en de 'ware' bronnen van ons kennen. Kennis meer in de betekenis van ontvangen inzicht of geschouwde waarheden, al dan niet in hogere bewustzijnstoestanden verkregen of ontvangen. Wie Wouter J. Hanegraafs voortreffelijke overzichtswerk "New Age Religion and Western Culture" leest komt onder de indruk van de invloed die deze totaal andere denkpatronen en ontologische visies in de samenleving maar ook in bepaalde wetenschappelijke kringen heeft. Men denke

bijvoorbeeld aan de door velen voorgestane holistische benaderingswijze, waarbij getracht wordt het geheel te begrijpen in z'n geheel en niet door uiteenlegging van de delen zoals de huidige analytische benadering.

De rol die de Westerse wetenschap sinds haar ontstaan heeft kunnen spelen, namelijk zekerheid verschaffen in 's mensen bedreigd en onzeker bestaan wordt ondermijnd door haar eigen ontwikkeling: ze wordt steeds onbegrijpelijker, ze lijkt star en ontoegankelijk en ze heeft weinig oog voor eigen falen. De toepassingen die uit de kennis voortkomen worden op bepaalde gebieden als bedreigend ervaren. Denk bijvoorbeeld aan kernenergie en biotechnologie. Daarenboven wordt ze steeds duurder, zowel de opleiding in als de beoefening. De samenleving eist dus verantwoording af.

Kort gezegd: zijn wetenschap en techniek nog wel te vertrouwen? Dat is het fundamenteel wijsgerige probleem waarmee we te kampen hebben.

Deze vertrouwensvraag komt mijns inziens niet alleen voort uit *communicatie en kennistheoretische problemen* die ik hiervoor aanroerde, maar zeker ook voor een belangrijk deel uit de vraag naar de verantwoordelijkheid van de mens jegens de Schepping zoals ik als Christen belijd of jegens de Natuur zoals anderen de omgeving waarin wij leven aanduiden. Ik laat de inspiratiegrond hier buiten beschouwing omdat ik meen dat ze in dit kader niet direct relevant is.

Zie ik het goed dan is de centrale kwestie welke rechten en welke plichten de mens heeft jegens zijn omgeving van nu en straks. Zijn we ons wel bewust en kunnen we wel beoordelen wat de gevolgen zijn van ons handelen. Hier komt dus de vraag aan de orde of het weten-

schappers en technici wel geoorloofd is te handelen zoals we doen, namelijk beheersing, beïnvloeding en besturing van onze omgeving. Een drijfveer die deels uit nieuwsgierigheid, deels uit de drang tot nuttige aanwending, deels uit noodzaak tot overleving of uit de wens tot machtsverkrijging of -behoud voortkomt. Deze ethische kwestie is de derde grond van twijfel over de rol en macht van wetenschap en techniek. Ik denk dat vakwetenschappers en technici veel te weinig aandacht hebben gehad (of kunnen hebben zeg ik begripvol erbij) voor het systematisch trachten te overzien van de gevolgen van zijn of haar handelen in onderwijs, onderzoek en ontwikkeling. Merkwaardigerwijze gaat het in de wetenschap vaak zo dat men deze soort van vragen eerst stelt als de ongedachte, schadelijke gevolgen in alle hevigheid en omvang zich manifesteren. Men denke slechts aan Einstein's pogingen de kernbepapening te verhinderen. Maar ook in het vakgebied van de landbouwwetenschappen dienen de voorbeelden zich aan: dierenwelzijnsproblemen, landschapsbederf, schadelijk bestrijdigingsmiddelen-gebruik enz. Mijns inziens kan geen enkele wetenschapsbeoefenaar of technicus de vraag naar de consequenties van zijn of haar handelen veronachtzamen, ontkennen of bewust ter zijde leggen. De verleiding is groot om deze verantwoordelijkheid abstract te maken en ze bijvoorbeeld in handen te leggen van toetsingscommissies van ethici, vakgenoten en wijze leken. Ik ontken het nut van deze aard van activiteit geenszins, maar zij kan slechts kaderscheppend zijn. De individuele wetenschapsbeoefenaar en technicus of groep van dezen zal zich geregeld de vraag moeten stellen hoe geven wij, geef ik, onze maatschappelijke

verantwoordelijkheid vorm. Welke zijn de consequenties voor de omgeving voor mens, dier en plantenleven van wat ik te weten ben gekomen of wat ik wil toepassen.

Als niet deze soort van vragen naast de traditionele vragen van nut en noodzaak worden gesteld, dan, zo wil ik hier onder de aandacht brengen, zal het vertrouwen in de wetenschap en techniek bij het brede publiek eroderen en groeit de ruimte voor allerlei esoterische en schijnbare kennisbronnen.

De fascinatie die uitgaat van het ontdekken en het verwerven van kennis of het gevoel van bevrediging of de macht die samenhangt met technologische toepassingen mag ons niet de weg barricaderen van het afleggen van verantwoording. Ik meen dus dat aan een instelling als LU Wageningen in onderzoeksinstituten als DLO dus in KCW-verband ruimte en tijd voor ethische reflexie, afstand nemen en kritisch zelfonderzoek moet worden ingeruimd.

Ik ben niet van mening dat het met de rol van de wetenschap gedaan is, anders zou mijn aantreden wel in een merkwaardig licht staan. De Minister zou mijn aantreding wellicht tot alleen vandaag beperken. Maar ik heb in het voorgaande drie redenen gegeven waarom de rol van kennis niet meer zo duidelijk en onomstreden is. Leidt mijn betoog dan tot de slotsom dat de inspanningen kunnen worden verminderd? Neen, integendeel ! De essentie van mijn betoog is juist dat vergroting van inspanningen noodzakelijk is. Inspanningen gericht op het trachten te doorbreken van traditionele benaderingswijzen en het verlaten van de bestaande paradigma's. Ik

pleit daarom in het bijzonder voor de landbouwwetenschappen voor een dubbele synthese. Eén die gericht is op het tot verbinding brengen van de vakdisciplines, met name tussen de exacte en de maatschappijwetenschappen. Het doel hiervan is om de context of beschouwingwijze waarin een probleem wordt gevat te verbreden: meer aspecten komen aan de orde, minder schijnbaar duidelijke conclusies resulteren en, paradoxaal misschien, waardevoller bijdragen kunnen worden geleverd.

De andere synthese betreft die tussen wetenschap en techniek en de praktijk. Het agrarisch kennissysteem heeft vanaf haar ontstaan een grote bijdrage kunnen leveren omder meer door de band met de praktijk.

Kruisbestuiving van praktische problemen en wetenschappelijk ontwikkelde oplossingen. Deze binding behoeft versterking om de actuele problemen het hoofd te kunnen bieden. Zij behoeft ook nieuwe vormgeving: uitkomsten van opdrachtonderzoek en vrij toegankelijke kennis of vrij te verspreiden resultaten vereisen verschillende afspraken en handelwijzen.

De dagelijkse problemen nopen ons krachtig voort te gaan deels om oude fouten te herstellen, deels om bestaande nood te lenigen. Deels vanwege individuele belangen zoals onze agrarische concurrentiepositie, deels gevoed door algemeen humane drijfveren zoals de milieu- en wereldvoedselproblematiek, deels ook puttend uit de eigen waarde de wetenschap heeft als cultuurgoed. Ik acht dus de taak en de rol van kennis meer dan ooit en van wezenlijk belang voor de agrarische sector in al zijn aspecten: de concurrerende productie van veilig voedsel in een context van duurzaamheid, landschapsbeheer, milieuzorg en plattelandontwikkeling. Het elementaire

inzicht van Georgescu-Roegen dat de entropiewet ons bestaan regeert leidt tot de conclusie dat de noodzakelijke continue energietoevoer voor ons leefsysteem vrijwel geheel van de zon moet komen.

Alle agrarisch-technisch wetenschappelijk streven is in feite erop gericht dat zo efficiënt mogelijk te doen.

Agrarische duurzaamheid gestalte geven in een concurrentieel speelveld, daarop moet kennisvergaring en ontwikkeling worden gericht. De agrarische productie is uiteindelijk de kurk waarop we drijven.

Daar ligt de doelstelling van KCW: maak het mogelijk door integratie van wetenschappelijk onderwijs, onderzoek en techniek dat de landbouw kennisinfrastructuur zich versterkt, nieuwe wegen inslaat, syntheses zoekt en dat snellere en vollediger doorstroming en toepassing van resultaten bij belanghebbenden of opdrachtgevers wordt gerealiseerd en samenwerking tussen disciplines en instituten wordt bevorderd. We moeten dus zoeken naar structuren die de maatschappelijke taak van het universitair onderwijs het fundamenteel onderzoek, toegepast of opdracht onderzoek de ruimte geven om èn doelmatig èn verantwoord te werken.

Hoe zullen we daarbij te werk moeten gaan? We hebben te maken met een zeer complex besturingsprobleem. De LUW ondergaat in het kader van de MUB een bestuurlijke gedaanteverandering, DLO verzelfstandigt en KCW als koepel moet nog ontstaan. Hoe zullen wij als KCW-bestuur onze taak gaan vorm geven? Ik heb daar geen kant en klaar plan voor. Dat heeft een fundamentele en een praktische oorzaak. De praktische zal duidelijk zijn.

1 September is vandaag en dat is de dag van ons aantreden. De fundamentele reden is de volgende. Wij willen geen bedenkers zijn van ingewikkelde ambitieuze plannen die na detaillering en accordering secuur en vasthoudend worden uitgevoerd. Wij willen dat niet zijn omdat we menen dat KCW-vorming niet primair een structuur neerzetten is, maar een proces in gang zetten en begeleiden. Wij zien ons niet in de eerste plaats als hiërarchisch de "hoogste bazen", wij zien ons als de eindverantwoordelijken voor het welslagen van het integratie- en omvormingsproces. Wat onze leiderschapstijl daarbij zal zijn? Leiding geven zoals we zijn: respect hebben voor al onze medewerkers, ruimte geven voor initiatief en creativiteit, delegeren en vertrouwen geven, de doelstellingen van KCW niet opleggen maar 'indruppelen' zodat ze gedragen gaan worden. Open overleg voeren en vertrouwen genereren. Maar ook: geen vrijblijvendheid tolereren, niet aarzelen deloyaliteit aan te pakken, onderprestatie aan de orde stellen. En misschien wel het belangrijkste van alles: afspraak is afspraak!

KCW moet een succes worden. Om in een Wagenings beeld te spreken: een groeiscenario, waarbij alle delen meegroeien en snoei erbij hoort maar gericht is op groei en betere vruchtzetting. Zo willen we aan de slag. En laat ik tot mijn geruststelling nu lezen in de NRC van 10 dagen geleden dat dat modern leiderschap is. Het lijkt mij gewoon een zaak van goede smaak, open verhoudingen en gezond boerenverstand. Laten we beginnen. Ik reken op u allen!

C.P. Veerman

Rede van de Recor Magnificus van het College van Bestuur, prof.dr. C.M. Karssen, ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar aan de Landbouwniversiteit Wageningen op 1 september 1997

Dames en heren,

Toen ik vier jaar geleden het rectoraat overnam van mijn voorganger Henk van der Plas, heb ik vijf voornemens geformuleerd voor nieuw beleid. Voor ik u vanmiddag nu weer op allerlei goede voornemens onthaal lijkt het me goed om eerst te kijken of er van die plannen van destijds eigenlijk wel iets terecht is gekomen. Controleert uzelf maar mee.

Met twee van de vijf voornemens ben ik gauw klaar. Een lukte uitstekend en een ander mislukte vrijwel geheel.

1. Het eerste voornemen betrof de onderzoekscholen, die in 1993 net waren opgericht of nog in oprichting waren. Ik stelde voor de scholen in samenwerking met DLO uit te bouwen tot de zwaartepunten van het Kenniscentrum Wageningen. dat plan is goed tot zeer goed van de grond gekomen: het KCW is in wording, de onderzoekscholen doen het goed, en DLO participeert er in. Ik heb u al bij eerdere gelegenheden gezegd dat ik het instellen van het stelsel van onderzoekscholen tot een van de meest geslaagde beleidsdaden van minister Ritzen reken. Het heeft de kwaliteit van het onderzoek en van het onderzoekmanagement enorm verhoogd.

Dus tevredenheid alom? Nee, er bleven twee vragen in discussie: 1. Bevatten de onderzoekscholen, intussen bijna honderd in getal, nu echt de top van het

Nederlandse universitaire onderzoek en 2. straalt het universitaire onderzoek nu wel voldoende door naar het bedrijfsleven?

Beide vragen leidden tot nieuwe politieke initiatieven. Het Wetenschapsbudget 1997 lanceerde het voornemen om tot tien top-onderzoekscholen te komen. Intussen is, ondanks alle cynisme en kritiek, de race om het verwerven van deze eer in volle gang. Wij zijn vooral betrokken bij een initiatief rondom de 'Ontwikkelingsbiologie van planten' en werken mee aan een gezamenlijk initiatief van veterinaire en zootechnische onderzoekers.

Een saillant aspect van deze actie is dat het geen nieuw geld betreft maar een herverdeling van gelden tussen universiteiten.. Een 'behendigheidsspel' waarin je ook met een 'niet' kunt eindigen. Toch wil de LUW meedingen. We geloven in de sterkte van ons eigen onderzoek en we willen een volwaardige lid zijn binnen de kring van Nederlandse universiteiten.

De zorg over de doorstroming van kennis is door de ministers Wijers, Ritzen en van Aartsen vertaald in het initiatief voor de technologische topinstituten. We zijn uiteraard zeer trots dat het voorstel van een aantal grote bedrijven in de voedingssector en de partners in de onderzoeksschool VLAG, naast de LUW, het ATO-DLO, het NIZO en Voeding-TNO, voor TTI Voedingswetenschappen met succes is bekroond.

Er zijn dus structuren genoeg om zowel het fundamentele als het meer strategische en toegepastgerichte onderzoek tot ontwikkeling te laten komen, als we nu de onderzoekers maar genoeg tijd en gelegenheid geven om ook echt te onderzoeken, want al die stelsels vragen wel erg

veel tijd aan planning, visitaties en rapportage en dat gaat allemaal ten koste van het onderzoek waar het tenslotte allemaal om gaat.

2. Ik nam mij vier jaar geleden ook voor om vormen van samenwerking en uitwisseling te bereiken met het Hoger Agrarisch Onderwijs. Ik zei erbij: 'ondanks talloze wettelijke en budgettaire belemmeringen'. Ik moet nu helaas constateren dat die belemmeringen van overheidswege zo sterk zijn geweest dat dit voornemen, ondanks zeer veel inspanning van beide zijden, nog steeds grotendeels een voornemen is. Het project Professional Master sneefde, -ondanks de zeer gewaardeerde medewerking van de minister-, in intern en extern onbegrip en tenslotte in gebrek aan belangstelling van de studenten. Ik zou het hier niet graag bij laten zitten. Helaas zijn wij door deze ontwikkeling onze voorsprong op het overige Hoger Onderwijs kwijt geraakt. Ik heb het volle vertrouwen dat KCW en HAO na hun beider bestuurlijke hervorming het gesprek over enigerlei vorm van samenwerking weer met nieuwe energie zullen oppakken en er nu echt wat van zullen maken. Wat in Amsterdam kan moet toch ook bij ons kunnen lukken.

3. Mijn derde oproep vier jaar geleden, was om mee te werken aan de wetenschappelijke fundering en uitwerking van het begrip duurzaamheid dat kort daarvoor door de LUW was uitgeroepen tot het centrale begrip in haar missie. DLO deed dit kort daarna ook.

Een van de grootste bijdragen aan dat streven is ongetwijfeld geleverd door onze Wageningse leden

van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, de hoogleraren Rabbinge en Schooneboom met hun voortreffelijke rapport "Duurzame risico's: een blijvend gegeven" dat in 1994 verscheen. Het rapport diende als een uitstekende opstap voor de discussie binnen Wageningen die voor onze universiteit met name werd georganiseerd door het Studium Generale. Vanuit het CvB voerden we de discussie vooral met de besturen van de onderzoekscholen en sinds kort met die van de onderwijsinstituten, met hulp van goede voorzeten van de Vaste Commissies voor Onderwijs en Wetenschapsbeoefening. Het WRR rapport heeft het zeer helder gemaakt dat duurzaamheid niet een soort eindsituatie is die we ooit een keer bereiken. Het is een politieke waarde, zoals sociale rechtvaardigheid, die in alle discussies een rol moet spelen en blijven spelen. Het is een begrip dat steeds weer tot nieuwe keuzen zal dwingen in een afweging met andere belangen. De wetenschap, en dus ook KCW nu en in de toekomst, zal in die afwegingen een belangrijke rol kunnen spelen door alternatieven aan te dragen en scenario's te ontwikkelen en door te rekenen. Daar houden we onze medewerkers aan, ook in de komende jaren. Duurzaamheid zal ook in de strategie van het KCW een centrale positie blijven innemen.

4. Ik nam mij ook voor het internationale karakter van de universiteit te versterken. Nu was dat gemakkelijk gezegd na de vele inspanningen van mijn voorganger. Zo op het eerste oog zit het met dat internationale karakter van Wageningen wel goed. Een voorbeeld: zeer recent berekende het ministerie van Economische

Zaken dat DLO en LUW samen een derde van alle Nederlandse deelnames aan EU programma's in de wacht slepen. Meer dan TNO.

Ik verklap geen geheim als ik zeg dat het juist die internationale uitstraling is geweest die een grote rol heeft gespeeld bij de gunstige beslissing over de politieke toekomst van Wageningen. Te grote tevredenheid is echter een gevaar. We zullen hard door moeten gaan ons internationaal te profileren. We hebben in KCW, zeker in dit opzicht gouden kansen. Voor de universiteit liggen er in het bijzonder kansen in de verdere ontwikkeling van het internationaal onderwijs dat dit jaar 25 jaar bestond. Politiek lijken we de wind mee te hebben omdat er in enkele recente overheidsnota's veel lippendienst wordt bewezen aan de 'Export van kennis'. Veel meer dan dat echter niet. Nederland investeert nauwelijks in het internationaal onderwijs aan de universiteiten in tegenstelling tot vele andere landen en dat lijkt onverstandig. Goed internationaal onderwijs is uiteraard allereerst van belang voor de buitenlandse student. Maar het is ook van betekenis voor het gastland. Elke goed opgeleide student is in potentie een goede ambassadeur voor Nederland. Deze 'economische waarde' is niet zonder meer in geld uit te drukken, maar de praktijk heeft het belang duidelijk aangetoond. Het zou zeer onverstandig zijn om het enorme gebundelde kennispotentieel van KCW te zeer te beperken tot de Nederlandse student alleen. Een verdubbeling van ons internationaal onderwijs, zowel MSc als PhD, moet in de komende jaren haalbaar zijn. Ook de internationale onderzoekportefeuille moet kunnen groeien wanneer we optimaal gebruik maken van aanvulling en afstemming binnen KCW.

5. Tenslotte riep ik vier jaar geleden ook op om het onderwijs steeds opnieuw te verbeteren en te stroomlijnen onder andere in het licht van de visitatierapporten van de VSNU. Wel, dat heeft de universiteit geweten. Samen met en onder energieke leiding van de voorzitter van de VCO professor Bert Spielman, en in een goede dialoog met de Universiteitsraad, hebben we het onderwijs stevig aangepakt. In het bijzonder omdat al snel bleek dat zich nog minstens vier andere oorzaken aandienen om het onderwijs te herprogrammeren en te reorganiseren. De voortdurende bezuinigingsdruk noodzaakte tot een nieuw systeem van budgetverdeling dat het onderwijs eindelijk financieel beheersbaar maakte. Het samengaan van vijfjarige naast vierjarige opleidingen noodzaakte, in aanvulling op het VSNU-rapport, tot een ingrijpende herbezinning op de opbouw van de programma's. De voortdurende opvoering van de tempodruk op de studenten door middel van het per jaar veranderende stelsel van studiefinanciering, vroeg om meer stroomlijning en om het weghalen van elke mogelijke vorm van studiebelemmering, de zgn 'studeerbaarheid'. Tenslotte was er de noodzaak de balans te herstellen tussen de onderwijs- en onderzoekorganisatie binnen de Faculteit die door de oprichting van de onderzoekscholen was verstoord. Het oprichten van de onderwijsinstututen was het heldere antwoord. Het maakte het tevens mogelijk de decentrale besluitvorming verder uit te breiden.

Dames en heren, ik realiseer me dat de druk op de medewerkers en studenten in de afgelopen vier jaar zeer

groot is geweest. Het samengaan van de herprogrammering met een herziening van de bestuursstructuur en de eerste aanzetten voor KCW heeft tot zeer hoge extra werkbelasting geleid. Maar het moest en het is met inspanning van velen gelukt. Vandaag beginnen de nieuwe doctoraalprogramma's. We hebben iets moeten inleveren op de beroemde Wageningse keuzevrijheid, maar er is nog steeds heel veel over, zeker als we het vergelijken met programma's elders.

Gaat het goed met ons onderwijs of wordt het het zorgkind van KCW? Gelukkig kan ik u meedelen dat het aantal op dit moment ingeschreven eerstejaars studenten vrijwel gelijk is aan het vorige cursusjaar toen het aantal zelfs iets steeg. De ontwikkelingen in studentenaantallen verschillen overigens sterk in de verschillende hoeken van de universiteit. De plantenteeltwetenschappen vertonen bijvoorbeeld weer een stijging maar helaas vertoont ook bij ons de toeloop naar de technologische studierichtingen een flinke daling. Een fenomeen waar niet alleen de drie technische universiteiten onder lijden maar ook de faculteiten voor chemie en fysica. Het is daarom verheugend dat er nu serieus wordt nagedacht over stimuleringsmaatregelen voor die studies. Ik doe een sterk beroep op onze minister er voor te zorgen dat die maatregelen zich ook zullen uitstrekken tot de LUW. Velen erkennen intussen dat de LUW de vierde technische universiteit van Nederland is, ik hoop dat zulks ook in het beleid door zal klinken.

Het is tenslotte goed om ook nog een aantal andere positieve ontwikkelingen van ons onderwijs te noemen:

Rede van de Vice-Voorzitter van het College van Bestuur, ir. K. van Ast, ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar aan de Landbouwniversiteit Wageningen op 1 september 1997

Mijnheer de Minister, dames en heren,

Wageningen is nog steeds in de wereld een begrip. Diegene die er mee geconfronteerd wordt of er over spreekt, weet dat het een gerenommeerd centrum is van landbouwkundig onderzoek en onderwijs. Een centrum waar je kwaliteit ontmoet; een centrum waar een groeiend aantal buitenlanders hun opleiding wil volgen of voltooien.

In het proces van vernieuwing en herijking van het landbouwkennis- en innovatiesysteem dat door de Minister van LNV in gang is gezet, staan de LUW en DLO gezamenlijk voor de taak een "Kennis Centrum Wageningen" (KCW) van wereldniveau te vormen. Ook andere kennisinstellingen (zoals het praktijkonderzoek) in en rond Wageningen zullen daarvan deel gaan uitmaken. Vanmiddag wil ik mijn bijdrage bepalen tot enkele notities bij de integratie van de componenten onderwijs, strategisch en toepassingsgericht onderzoek en praktijkonderzoek.

Eerst wil ik echter aan de leden van de Raad van Toezicht mijn hartelijke dank uitspreken voor het vertrouwen dat ze in me hebben gesteld door me te benoemen als lid van het College van Bestuur. Ik hoop op een goede samenwerking met u. Mijn dank gaat eveneens uit naar de overige twee leden van het College van Bestuur. Zij hebben me immers voorgedragen.

Kees en Cees,

Ik verwacht dat we goed kunnen samenwerken en snel een hecht team zullen vormen. Daar kijk ik naar uit. Het proces waar we voor staan is veelomvattend en ingrijpend. Ik hoop dat we er spoedig in slagen beweging in de goede richting op gang te brengen. U begrijpt overigens, dames en heren, dat ik blij ben dat het dragen van een bepaalde voornaam geen selectie criterium voor deze functie is.

Mijnheer de Minister, dames en heren,

Dan nu mijn opmerkingen bij het integratieproces waar we voor staan.

Wil het KCW als een kennissysteem binnen de totale infrastructuur functioneren, dan moeten we uitgaan van het vormen van één geïntegreerde organisatie. Zo'n organisatie zal zich volledig kunnen richten op aspecten als samenhang, kwaliteit, innovatiekracht, maatwerk en vraagsturing.

De relatie tussen onderwijs en onderzoek kan verder worden versterkt, ondermeer door de inzet in het onderwijs van deskundigen die in DLO-instellingen werkzaam zijn. Ook voor potentiële studenten neemt de aantrekkelijkheid toe. Er komen mijns inziens meer mogelijkheden voor het opdoen van kennis, ervaring en gerichte training.

Het werkterrein van het KCW omvat zowel de agroproductiekolom als de groene ruimte, in ontwikkelde en zich ontwikkelende gebieden. Dit werkterrein wordt, gezien zijn aard, vanuit een

wetenschappelijke basis, sterk gevoed door maatschappelijke problemen en impulsen. Wij moeten het aandurven daarbij duidelijke keuzes te maken. In dit verband wijs ik op de behoefte de innovatiekracht te versterken rond de zes thema's zoals die door de Minister in een brief aan de Tweede Kamer zijn genoemd.

Binnen de nog nader vast te stellen missie zijn voor het KCW in elk geval twee hoofdfuncties te onderscheiden, t.w.:

- * Kennisontwikkeling en -toepassing
 - fundamenteel (nieuwsgierigheidsgedreven) onderzoek;
 - strategisch onderzoek
 - toegepast onderzoek (inclusief wettelijke en dienstverlenende taken)

- * Kennisoverdracht
 - initiële opleidingen leidend tot de ingenieursgraad (Msc);
 - postgraduate onderwijs, leidend tot de doctorsgraad (PhD);
 - vraaggestuurd onderwijs dat gericht is op specifieke doelgroepen;
 - advisering en kennisverspreiding.

De verschillende KCW-functies vragen naar hun aard een eigen financiering, organisatie en aansturing. Essentieel is daarbij steeds dat de financier in de juiste maat zeggenschap heeft over de besteding van zijn middelen en dat daarover en over het resultaat gerapporteerd wordt. Dit bevordert het vertrouwen dat

financiers in het KCW hebben en tevens biedt het kaders voor een professionele inzet van creativiteit, kennis en expertise.

Mijnheer de Minister, dames en heren,

Het voert hier te ver meer in detail in te gaan op allerlei aspecten die relevant zijn bij de inrichting van de KCW-organisatie.

De heer Veerman heeft aangeduid hoe we vanuit het College van Bestuur met het proces willen omgaan en daarbij enkele vertrekpunten aangestipt.

Bij het proces dat we met elkaar aangaan moeten we sterk de doelstelling in de gaten houden. Het gaat ergens om! Een sterkere internationale uitstraling, vergroten van kritische massa's, aantrekkelijke partners worden voor samenwerkingsverbanden met organisaties in binnen- en buitenland, nieuwe markten ontsluiten door het kunnen aanbieden van een breder totaal-pakket inclusief benodigde dienstverlening.

Bij onze discussies en conclusies moet het belang van de klant voorop staan.

Het gaat erom de student nog meer mogelijkheden te bieden en zijn positie op de arbeidsmarkt te versterken.

Het gaat erom de financier van onderzoek, dus de vrager naar onderzoekresultaat beter en gericht te kunnen bedienen.

Zó kunnen wij (mede) financierend bedrijfsleven meer aan ons binden.

De verbreding van het onderzoek met het praktijk-onderzoek als specifieke functie maakt dat het KCW de klant kan voorzien van een completer onderzoekresultaat. Dat bevordert de klantenbinding. Men hoeft

niet of minder vaak naar een andere instelling. Het creëren van een integrale aansturing van complementaire deelfuncties van het KCW vormt een belangrijke meerwaarde van de organisatie. Het bevordert de wisselwerking, de doelmatigheid en de effectiviteit.

Dames en heren,

Om de te stellen doelen te bereiken zullen organisatie-aanpassingen nodig zijn. Volgens het principe "structure follows strategy" moet de organisatie-inrichting de resultante zijn van de vertaling van de eisen die door de markt en functies aan KCW worden gesteld. Dáár zal de discussie dus eerst op moeten worden gericht.

Hoe dan ook, we gaan een periode tegemoet waarin de vorming van een KCW op basis van LUW en DLO en verbreding met andere functies een vrijwel permanente heroverwegingssituatie inhoudt. Een proces dat niet alleen veel initiatief vergt en inzet en energie van velen, maar óók met de nodige zorgvuldigheid naar de medewerkers moet plaatsvinden. Een belangrijk punt daarbij is het op gang brengen van gerichte communicatie, ook naar onze omgeving. Ook onze klanten zijn zeer geïnteresseerd in de ontwikkeling die we voorstaan! Deze ontwikkeling moet aanspreken, zowel voor student als onderzoekfinancier.

Dames en heren,

Ruim 22 jaar geleden zat ik daar op de eerste rij voor de uitreiking van mijn bul. Ik hoor de voorzitter van de examencommissie nog zeggen: "Het is vanaf nu niet

meer zó belangrijk dat je de bul hebt, maar wat je ermee doet!" Ik permitteer me vanmiddag te eindigen met een variant daarop:

Het is vanaf nu niet meer zo belangrijk om vóór een KCW te zijn, maar dat we eraan werken !

K. van Ast